

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, אדם הופמן

כרך 6 גיליון 11, דצמבר 2018

תוכן עניינים

- "אני קודם כל אזרח מצרי ולאחר מכן נוצרי": הכנסייה הקופטית במצרים בין דת לפוליטיקה בראי הרשתות... 3
- בצל האפודים הצהובים הצרפתיים: ארדואן סוגר חשבון עם גזי פארק..... 5
- בוטים, מעצרים ומה שביניהם: דרכי הפעולה של ממשל מוחמד בן סלמאן במאבק הכוחות בסעודיה..... 8

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון דצמבר של ביהייב. בראשית הגיליון נסקור את השיח הציבורי בקרב הקהילה הקופטית ברשתות המצריות אודות מעורבותה של הכנסייה הקופטית והעומד בראשה, הפטריארך תאודורוס השני, בסוגיות פוליטיות ותמיכה במשטרו של עבד אל-פתאח אל-סיסי; נמשיך בבחינת השיח ברשתות החברתיות הטורקיות על המעצרים של האקדמאים הטורקים אשר לקחו חלק במחאת גזי פארק ב-2013, וההקבלות שיצרו חלק מהגולשים הטורקים בין מחאה זו להפגנות הענק של מחאת "האפודים הצהובים"; ונסיים בניתוח דרכי הפעולה של יורש העצר הסעודי, הנסיך מוחמד בן סלמאן ובני בריתו, ומתנגדיו בתוך הממלכה ברשתות החברתיות.

קריאה מהנה!

”אני קודם כל אזרח מצרי ולאחר מכן נוצרי”: הכנסייה הקופטית במצרים בין דת

לפוליטיקה בראי הרשתות

ד”ר מיכאל ברק

הידוק היחסים בין הכנסייה הקופטית המצרית בראשותו של הפטריארך תאודורוס השני למשטר המצרי בראשותו של עבד אל-פתאח אל-סיסי מאז עליית האחרון לשלטון ב-2013 מתקבל ברגשות מעורבים בקרב חברי הקהילה הקופטית במצרים זו תקופה ארוכה. תזכורת למגמה זו ניתנה בראשית דצמבר 2018, עם היוודע תמיכתו של תאודורוס בשינוי החוקה המצרית לטובת הארכת משך כהונתו של הנשיא המכהן. השיח הרשתי שהוצת בעקבות הצהרה זו חושף מורת רוח בקרב גולשים קופטים ממעורבות הכנסייה הקופטית בסוגיות פוליטיות, חשדנות כלפי נכונותו של המשטר לפעול לקידום זכויותיהם של הקופטים במדינה וכרסום מתמשך בבסיס כוחה של הכנסייה הקופטית, בין השאר, בשל חוסר נכונותם של צעירים קופטים לקבל את הכנסייה הקופטית כנציגתם הבלעדית בפוליטיקה המצרית.

במצרים חיים כיום כעשרה מיליון נוצרים קופטים. מנהיגה הרוחני של העדה הקופטית במצרים הוא הפטריארך תאודורוס השני, אשר מונה ב-2012 לראש הכנסייה הקופטית באלכסנדריה. מאז הדחתו של מוחמד מורסי מנשיאות מצרים בשנת 2012 החלו מנהיגי הכנסייה הקופטית לגלות יותר מעורבות פוליטית בענייני המדינה, במיוחד תחת הנהגתו של תאודורוס לאחר עלייתו של אל-סיסי לשלטון ב-2013. זאת, בעיקר בשל רצון להגן על מוסדותיה של הכנסייה ולחזק את כוחה בקרב מאמיניה הקופטים.



הצהרת התמיכה של תאודורוס השני בהארכת כהונת הנשיא הובילה גולשים קופטים רבים להדגיש כי הוא איננו מייצג אותם אלא מביע את דעתו האישית בלבד, ומוטב שהוא והכנסייה הקופטית יתרחקו מעיסוק בסוגיות פוליטיות ויעדיפו להתמקד בענייני פולחן בלבד.¹ כך לדוגמא, שאל גולש קופטי מדוע קראה הכנסייה לצעירים להימנע מהפגנות נגד הנשיא מובארכ ב-

2011, וכיום היא מתבטאת בפומבי בסוגיות

פוליטיות?² עלאא אל-אסואני, הסופר המצרי הידוע ואיש אופוזיציה חילוני (ובעל חשבון טוויטר לו 3 מיליון עוקבים) האשים את תאודורוס בניצול "מעמדו הרוחני במטרה לדרבן את הקופטים [לגלות] עמדה פוליטית.. האם הכנסייה הפכה למפלגה פוליטית? זוהי עמדה שגויה שתפגע בכולם." בנוסף הדגיש כי "אם

אנו רוצים דמוקרטיה, אין מנוס מהתרחקותם של אנשי הדת מהפוליטיקה".³ היו שהגנו על החוקה והדגישו כי אין לערוך בה שינויים לא לטובת אל-סיסי ולא לטובת אף אדם אחר, מכיוון שמדובר במסמך מחייב שכל שינוי בו עלול לפגוע בערכו. גולש קופטי אחר ציין כי לא לתאודורוס ולא לקופטים יכולת לשנות את החוקה, שכן המשטר קבע מראש להאריך את הקדנציה של אל-סיסי ומשתמש בתאודורוס כדי לתת לגיטימציה לתכנית הקיימת ולייפוחה. בשולי שיח זה, התגלע ויכוח נוסף אודות השאלה האם אל-סיסי ראוי להארכת כהונה נוספת. היו שצינו כי בהעדר מועמד ראוי אחר להובלת מצרים אל-סיסי הוא המועמד הנכון, והיו שהתנגדו להארכת כהונתו בנימוק שבעיותיה של מצרים רק מחריפות בשל העלייה ביוקר המחיה, בחינוך, בבריאות, במגורים ועוד.⁴ גולש קופטי אחר הציע כי מוטב שתאודורוס לא יתמודד בשינוי החוקה, בשל הסכנה שיסייע בכך לעלייתו של פרעה חדש במצרים מאז מהפכת הקצינים החופשיים, שאירעה בשנת 1952.⁵

ביטוי נוסף לאי שביעות רצונם של קופטים רבים ממדיניותו של תאודורוס ניכרה ב-14 בדצמבר, בעקבות פרשיית רצח של שני קופטים במחוז אל-מניא בידי שוטר מצרי שהופקד להגן על כנסייה קופטית.⁶ השיח הרשתי שהתפתח בנושא התאפיין בהאשמת תאודורוס בחוסר-נכונות לגלות עמדה תקיפה מול המשטר בכל הקשור לביטחונם האישי של הקופטים ובהעדפתו לשרת את טובת המשטר ולא את טובת הקהילה הקופטית. כחלק מביקורת זו, תבעו ממנו גולשים קופטים לקיים את תפילות חג המולד במחוז אל-מניא במחאה על ההפקרה הביטחונית. גולש קופטי העיר כי תאודורוס שגה כאשר נסע לארה"ב בספטמבר 2018 במטרה לעשות יחסי ציבור לאל-סיסי בשעה שבתיהם של הקופטים במצרים הוצתו. לראייתם של גולשים קופטים רבים, על המשטר המצרי נטל ההוכחה להגן על חייהם טרם יפנו לגיבוי מהלכיו.⁷

בנוסף לביקורת על התערבותו של תאודורוס בפוליטיקה, השיח הרשתי בנושא חושף חוסר אמון במשטרה המצרית. לראייתם של כמה גולשים קופטים, מוטב להתחמש בנשק לשם הגנה ונקמה ברוצחים מאשר לסמוך על המשטרה שתדאג להגנתם.⁸ נשאת נצר אל-דין, משורר קופטי מצרי, פרסם בחשבון הפייסבוק שלו שיר שתיאר את הביטחון האישי של הקופטים במצרים כפרוץ וקרא למחות על הפקרת ביטחונם האישי תחת התיג "דברו לפני שתדברו בשמיים" (#تكلّموا_قَبْل_أَنْ_تتكلّم_السَّماء).⁹ גולש קופטי אחר, השווה מחוץ למצרים, מתח ביקורת קשה על הקופטים על שאינם יוצאים בהפגנות המוניות אל הרחובות בגנות ההפקרות הביטחונית של כוחות הביטחון לביטחונם האישי. בתגובה לכך, גולשים מוסלמים התערבו בשיח הרשתי וניסו להרגיע את הרוחות בטענה שהטרור איננו מופנה רק נגד נוצרים אלא גם נגד מוסלמים, כפי שקורה בחצי-האי סיני.¹⁰

ב-18 בדצמבר מתחו שוב גולשים קופטים ביקורת על תאודורוס בשל ראיון שנתן לטלוויזיה המצרית, בו אמר כי "אני קודם כל אזרח מצרי לפני היותי נוצרי, אשר לוקח בחשבון את האינטרסים של המולדת".¹¹

לראייתם של גולשים קופטים רבים, אמירה זו הייתה נכונה אם החוק המצרי היה מעניק שוויון לכל אזרחי מצרים, מוסלמים ונוצרים כאחד. לדבריהם, האמירה ביטאה פוליטיזציה של הדת ודחקה את הזהות הנוצרית של קופטים רבים לשוליים. אחרים סברו כי הדברים נאמרו מתוך פחד לחייהם של הנוצרים במצרים, בעקבות מעשי האיבה ופיגועי הטרור נגדם, ובמטרה לזכות באהדתם של המוסלמים.¹²

השיח הרשתי סביב אופי היחסים בין הכנסייה הקופטית למשטר המצרי חושף מגמת אי-שביעות גוברת בקרב קופטים כלפי הכנסייה והעומד בראשה. קופטים רבים סבורים כי תפקידה של הכנסייה אמור להצטמצם לענייני פולחן בלבד ושהיא צריכה להתרחק מעניינים ארציים ופוליטיים. לראיית כמה מהם, מוטב היה לו היה מגן תאודורוס בחירוף נפש על האינטרסים של העדה הקופטית מאשר על האינטרסים של המשטר, אשר איננו מביע לתחושתם נחישות אמתית להילחם באי-הסובלנות ובנגע האלימות, שמרים ראשו מעת לעת, נגד העדה הקופטית. מעבר לכך, נראה כי מעורבותה של הכנסייה הקופטית בנושאים פוליטיים גורעת ממעמדה בעיני קופטים רבים ומכרסמת באופן גובר בבסיס כוחה בקרב קהילה זו.

בצל האפודים הצהובים הצרפתיים: ארדואן סוגר חשבון עם גזי פארק

ד"ר חי איתן כהן ינרוג'ק

במהלך חודש דצמבר, הנושא העיקרי שהעסיק גולשים רבים ברשתות החברתיות הטורקיות היה מעצרים של האקדמאים הטורקים אשר לקחו חלק במחאת גזי פארק ב-2013. שלא במפתיע, התזמון של המעצרים במקביל להפגנות הענק של מחאת "האפודים הצהובים", כשחלק מן הגולשים הטורקים יצרו הקבלות בין שני האירועים. כמו בסוגיות רבות אחרות, גם בנושא זה הגולשים ברשתות החברתיות הטורקיות היו מחולקים לשני מחנות: אלו שתמכו בעמדתה של הממשלה הטורקית, הרואה באירועי גזי פארק ניסיון להפלת ממשלו של ראש הממשלה דאז והנשיא כיום, רג'פ טאיפ ארדואן, והאזרחים שיושבים באופוזיציה אשר רואים במחאת גזי פארק הפגנה לגיטימית.

בדומה להפגנות בצרפת, במהלך מחאת גזי פארק משטרת טורקיה ביצעה מעצרים נרחבים בקרב המפגינים. אך גל המעצרים שהתחיל ב-2017 עם מעצרו של עוסמן קבלה, המכהן כחבר המועצה המייעצת של הקרן 'החברה הפתוחה' של ג'ורג' סורוס, שינה את התמונה כולה.¹³ בעת מחאת גזי פארק, קבלה תרם משמעותית בארגונה ומימונה של המחאה. מאז עצירתו של קבלה, ניתן היה להבין כי הנשיא ארדואן החליט לא לשבת בחיבוק ידיים נגד מארגני מחאת גזי פארק. כחלק מניסיון זה לשבור את המחאה, ב-9 בנובמבר טורקיה כולה הופתעה מחדש כשהמשטרה עצרה את שלוש עשרה האקדמאים שלקחו חלק באירועי גזי פארק. כאשר

שמונה מהם שוחררו כעבור שבוע ימים, הנושא הפך להיות מבין הנושאים החמים ביותר בטורקיה המקוונת, באותו הזמן בו מחאת "האפודים הצהובים" פקד את צרפת.¹⁴

תומכים רבים של מחאת גזי פארק הזדהו עם מפגיני "האפודים הצהובים" והחלו לציין בטורקית עם התגית "Sarı Yelekliler" (אפודים צהובים בטורקית), והביעו בכך את תמיכתם במאבקם של אלו נגד הממשלה הצרפתית.¹⁵ באופן טבעי, הגולשים ברשת החלו לדון בדמיון ובשוני בין מחאת גזי פארק לבין תנועת המחאה הצרפתית. אך כפי שניתן לראות, מחאת "האפודים הצהובים" לא הצליחה לגרום לטורקים לצאת לרחובות. בכדי להבין זאת, חשוב לציין את השוני המובהק בין שתי המחאות: בעוד שבצרפת המונים המזוהים בעיקר עם הפריפריה מתלוננים על יוקר המחיה, במקרה של מחאת גזי פארק בורגני איסטנבול ושמאלנים רבים לקחו חלק במחאה כדי להשמיע את קולם נגד ריכוז הסמכויות הגובר של הממשלה הטורקית. חשוב גם לציין כי משאל העם בעד הרחבת סמכויותיו של ארדואן ב-2017 והבחירות לפרלמנט ולנשיאות ב-2018 שהסתיימו עם ניצחון מוחץ של ארדואן ככל הנראה שמו קץ לתקוות הגולשים לשינוי הפוליטיקה הטורקית, ומנעו מהם ככל הנראה לצאת לרחובות גם כעת.

לצד הגולשים המזוהים עם האופוזיציה, תומכי ארדואן גם הביעו את דעתם בנוגע למעצרים ולמחאת "האפודים הצהובים". שלא במפתיע, גולשים אלה אימצו את העמדה של הממשלה הטורקית ותייגו את עוסמן קבלה ואת האקדמאים כמשתפי פעולה של ג'ורג' סורוס אשר לטענתם ניסה להפיל ממשלות רבות בעולם. בהקשר זה הצביעו תומכי ארדואן על גאורגיה, סרביה, אוקראינה ומדינות ערב שחו ב-"הפיכות צבאיות".¹⁶ באופן לא מפתיע, הביקורת על סורוס הגיע לאחר הצהרתו הדרמטית של הנשיא ארדואן כי "מי שעומד מאחורי עוסמן קבלה הוא היהודי ההונגרי ג'ורג' סורוס".¹⁷



תמונתו של ארדואן עם ג'ורג' סורוס משנת

2003, מתוך טוויטר

הנושא צבר תאוצה אף עוד יותר כאשר משטרת טורקיה פרסמה צו מעצר נגד שחקן התאטרון ממש על אלאבורה החי באנגליה עקב פעילותו כמנהיג במחאת גזי פארק.¹⁸ בנוסף לאלאבורה, במסגרת אותה הפרשה נפתח תיק חדש גם נגד העיתונאי ג'אן דונדאר החי בגרמניה אשר הואשם בעבר בבגידה עקב חשיפת מידע מסווג של ארגון הביון הטורקי.¹⁹ לפי משטרת טורקיה, לאלאבורה ודונדאר פעלו לפי ההוראות של קבלה וסורוס וניסו להפיל את הממשלה.²⁰

משתמשי הרשתות הטורקים לא נשארו אדישים גם לאחר שמתנגדי ארדואן החלו להפיץ את הציוץ של חבר הפרלמנט הארמני של המפלגה הכורדית גארו פאיילאן, בו צייץ ושאל "אז זה לא היה פשע, למה היום כן?", וצירף את תמונתו של ארדואן עם סורוס משנת 2003.²¹



7:42 AM - 11 Dec 2018

21 Retweets 31 Likes



תמונת אפודים אדומים שפורסמה על-

ידי תומכי ארדואן, מתוך טוויטר

תומכי ארדואן ניסו להצדיק את צווי המעצר כשהצביעו למעצרים של מפגינים שביצעה משטרת צרפת. גולשים אלה אף לעגו על המצב בצרפת והתחילו לציץ בתיוג "אנחנו מודאגים"²² עקב התקריות בפריז ובבריסל. בנוסף גולשים אשר מזדהים עם שלטונו של הנשיא ארדואן הציעו לפעילי גזי פארק להשתתף באירועים בצרפת עם התגית "המופרעים לצרפת"²³ וציינו כי "הבוגדים לובשים צהוב אך הצבע שלנו ידוע (אדום כמו דגל טורקיה)".²⁴

הנשיא ארדואן גם הוא בחר להעשיר את שיח הציבורי כשלעג באופן אישי למתרחש בצרפת באומרו "אתם זוכרים בעת

אירועי גזי פארק על הקיר ריססו את הסיסמה "הדיכוי התחיל עם כיבוש קונסטנטינופול ב-1453, אני מאוד מודאג והאם הם יכתבו בצרפת כי הדיכוי החל במהפכה הצרפתית ב-1789."²⁶²⁵ בנוסף, ארדואן ניסה להרתיע את מפגיני "האפודים הצהובים" הטורקים הפוטנציאליים באומרו כי עליהם לחשוב פעמיים לפני שיוצאים לרחובות כי "טורקיה אינה פריז או הולנד", ואם יעזו לצאת לרחובות העם הטורקי גם ייצא לרחובות כדי להתעמת איתם כפי שעשו בליל ניסיון ההפיכה הכושל ב-15 ביולי 2016.²⁷ כצפוי, הצהרותיו של ארדואן כבשו את הרשתות החברתיות כאשר אמירתו על המהפכה הצרפתית הפכה ללהיט. גולשים רבים הזהירו את אלה שמתכוונים לצאת רחובות בהשראת "האפודים הצהובים".²⁸

לסיכום, השיח הציבורי ברשתות החברתיות מסביב לגל המעצרים, צווי המעצר, ההפגנות של "האפודים הצהובים" בצרפת והשפעותיהן על טורקיה מצביעים על הדומיננטיות של תומכי ארדואן בשיח הרשתי. לאור האזהרות של ארדואן ושל גולשים התומכים בשלטונו, דומה כי הגולש הטורקי המזוהה עם האופוזיציה נראה מורתע ופוחד לצאת לרחובות כפי שעשו ב-2013 באירועי גזי פארק. לצד השיח הציבורי, דומה כי הממשל באנקרה משתמש ברשתות החברתיות כדי לנסות ולמנוע התפשטות של מחאה כזו גם לטורקיה. השיח הרשתי והציבורי מצביע על עודף ביטחון עצמי של הממשל הטורקי ותומכיו. למרות כל זאת, הרשתות החברתיות בטורקיה ממשיכות לתפקד כערץ היחיד במדינה המאפשר שיח פתוח, ביטויי אופוזיציה לשלטון ארדואן והצגה של מגוון דעות במרחב הציבורי הטורקי.

בוטים, מעצרים ומה שביניהם: דרכי הפעולה של ממשל מוחמד בן סלמאן במאבק

הכוחות בסעודיה

ד"ר נחום שילה

פרשת הירצחו של העיתונאי הסעודי ג'מאל ח'אשוקג'י בקונסוליה הסעודית באיסטנבול, אשר פגעה משמעותית במעמדה הבינלאומי של הממלכה, חשפה טפח מעניין במאבקי הכוחות בסעודיה כיום. מאבקים אלו מתנהלים בין יורש העצר, הנסיך מוחמד בן סלמאן ובני בריתו, לבין גורמי הכוח העוינים אותו בתוך הממלכה, בדגש על מתחריו במשפחת המלוכה ואנשי דת מזרם ה"טוהר" (ה"צחיה") ומחוץ לממלכה, בדגש על איראן, קטר ותורכיה. מאבקים אלו מתנהלים גם בממד הווירטואלי, בו שני הצדדים משתמשים במגוון כלים ותחבולות ופועלים ללא לאות במטרה לערער זה את מעמדו של זה במסגרת השיח ברשתות החברתיות.

במאבק המתחולל ברשתות החברתיות, ידיהם של אנשי מוחמד בן סלמאן על העליונה. מעבר לעובדה שיוורש העצר הצעיר הינו איש דור ה-Y, אותו דור שגדל אל תוך סביבה טכנולוגית מתקדמת ושרואה ברשתות החברתיות כר פעולה מועדף, עומדים לרשותו משאביה של המדינה, בשל מכלול הצווים והמינויים שעליהם חתם אביו הקשיש והחולה, המלך סלמאן. האחרון העניק לבנו ויורשו שליטה בכל המערכות הכלכליות והצבאיות במדינה ובכך שבר את הנוהג שהיה קיים עד אז במשפחת המלוכה – שמירה על איזונים ובלמים בין אגפיה השונים של המשפחה.

אחת מדרכי הפעולה המיוחסות לאנשי מוחמד בן סלמאן ברשתות החברתיות היא אימוץ שיטת הבוטים (bots) – אותן תוכנות המיועדות לאסוף מידע או לבצע פעולות אינטרנטיות בדרך של חיקוי משתמש רגיל.²⁹ מדיווחים ערביים וזרים עולה, כי ממשלת סעודיה משקיעה סכומי עתק בפיתוח וברכישת של בוטים המייצרים חשבונות פיקטיביים ברשתות החברתיות. תכליתן של תוכנות אלו הינה להגביר את התמיכה בממשלת סעודיה, לנגח את יריביה מחוץ, ובהם איראן, תורכיה וקטר, ולעשות נפשות לתכנית הרפורמות "חזון 2030", הנחשבת לבבת-עינו של יורש העצר.³⁰

מכיוון שחלק מהבוטים מסוגלים להפיק יותר מ-100,000 ציוצי טוויטר ליום, השפעתם על המרחב הווירטואלי הסעודי כה גדולה עד שמומחים סבורים כי כיום מחצית ממשתמשי ה"טוויטר" בסעודיה הינם מלאכותיים.³¹ הניו יורק טיימס אף טען כי לרשות יורש העצר עומד "צבא אלקטרוני" הפועל ברשתות החברתיות, מאתר אנשי אופוזיציה דוגמת ג'מאל ח'אשוקג'י ועושה נפשות לתכנית "חזון 2030". לדברי העיתון, אחד מנאמני יורש העצר, מהנדס מחשבים בשם עלי א'ל זבארה, שהיה מקורב למנגנוני המודיעין

הסעודיים, התברג לעמדה רגישה בחברת טוויטר, שאפשרה לו להתחקות אחר פעילי אופוזיציה סעודיים ולאתר מספרי טלפון וכתובות IP שלהם.³²

חשיבות המרחב הווירטואלי והרשתות החברתיות במאבק בין מוחמד בן סלמאן ליריביו ניכרת היטב גם בממד מקביל: מעצרים של עשרות אנשי דת, נסיכים ואנשי-עסקים וכן מגבלות תנועה שהוטלו בעיקר על אנשי דת. מעיון ברשימות אנשי הדת שנעצרו או שתנועתם הוגבלה בשנה האחרונה בהוראת יורש העצר, ניתן ללמוד שרשימות אלו אינן כוללות את חברי "מועצת חכמי הדת העליונה" (היא'ת כבאר אל-עלמאא') בני השמונים והתשעים, שאינם פעילים משמעותית ברשתות החברתיות וממילא אינם מסכנים את מעמד יורש העצר. לעומת זאת, רשימות אלו כוללות בעיקר אנשי דת בני 40 עד 60, הפעילים מאוד ברשתות החברתיות ולהם עוקבים רבים. כך למשל, לחשבונות הטוויטר של השיח' מוחמד אל-עריפי (יליד 1970) ושל השיח' סלמאן אל-עודה (יליד 1956, ממנהיגי זרם הצחחה האסלאמיסטי) יש כ-15 מיליון עוקבים.

למותר לציין שגם יריביו של מוחמד בן סלמאן אינם טומנים ידם בצלחת ופועלים ללא לאות ברשתות החברתיות. כך למשל, הם מנהלים חשבון טוויטר ססגוני בשם "עצורי המצפון" או "עצורי הדעה" (מעתקלי אל-ראי) המפרסם מדי כמה דקות ציורים המעדכנים את הציבור באשר למצבם של אנשי הדת, הסופרים והעיתונאים שנעצרו בסעודיה, ובפרט מאז נובמבר 2017, כולל פרטים אודות הכבדת תנאי מעצרם, עינויים שהם עוברים והסיבות למעצרים.³³ לעתים אף מתארגנים דרך חשבון זה קמפיינים וירטואליים שנועדו להגביר מודעות לסוגיות רלבנטיות פרטניות, כגון מחאה נגד החזקתם בתנאי בידוד.

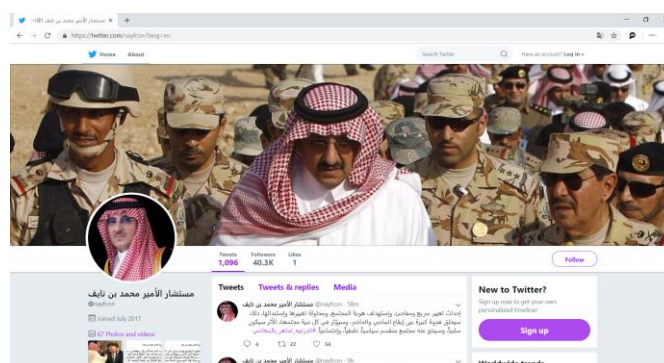


חשבון הטוויטר של "עצורי הדעה"



הקמפיין טוויטר תחת ההאשטאג: "החזקה בבידוד – פשע בלתי הומאני"

המאבק ברשתות החברתיות בין מוחמד בן סלמאן ליריביו בא לידי ביטוי לא רק סביב הביקורת על סוגיית המעצרים והרפורמות, אלא גם בביקורת על התנהלותו האישית של יורש העצר. ביולי 2017, למשל, הושק חשבון טוויטר בשם "יועצו של הנסיך מוחמד בן נאيف", שבו נמתחת ביקורת נוקבת נגד יורש העצר, החל מחשיפות של בזוזים של סכומי עתק להם הוא אחראי לכאורה וכלה בדיון על "מי יחליף את מוחמד בן סלמאן" אם וכאשר יודח על-ידי משפחת המלוכה. ברור למדי שהנסיך מוחמד בן נאيف, שהודח מתפקיד יורש העצר לטובת מוחמד בן סלמאן ביוני 2017, אינו בעליו של חשבון טוויטר זה, אולם השימוש שעושים בעלי החשבון בשמו ובתמונתו בחשבון זה מצביע על עליית מדרגה מצדם: ניסיון להרחיב את הקרעים הקיימים ממילא בקרב משפחת המלוכה הסעודית בשנים האחרונות.³⁴



חשבון טוויטר "יועצו של הנסיך מוחמד בן נאيف"

לסיכום, הרשתות החברתיות משקפות היטב את מאבק הכוחות המתחולל בסעודיה בין תומכיו ומתנגדיו של יורש העצר, מוחמד בן סלמאן, בפרט בעקבות גל המעצרים שהחל בנובמבר 2017. בעוד שהאחרון עושה שימוש בכוחה הרב של המדינה, גם במרחב הוירטואלי, יריביו לא טומנים את ידם בצלחת ומפגינים גם הם

שנינות ותחכום במאבק זה, על דעת הקהל בסעודיה ומחוצה לה. כפי שפורט מוקדם יותר, העולם הווירטואלי והעולם האמיתי שזורים כאן זה בזה וקשורים זה לזה בקשר בל יינתק. ככל שיעמיקו השסעים בין הצדדים כך צפויים אנו לחזות בעליות מדרגה נוספות במאבק, הן בזירת הרשתות החברתיות והן במציאות הקיימת בסעודיה כיום.

¹ @694641294043122. Facebook.com, 12 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/groups/694641294043122/permalink/1169129609927619/> Last accessed 19 December 2018.

² @ra2y3aam. Facebook.com, 7 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/ra2y3aam/videos/vb.1652954831678038/325906898246074/> Last accessed 19 December 2018.

³ @AlaaAswany. Twitter.com, 6 December 2018. Available at <https://twitter.com/AlaaAswany/status/1070916692711235584> Last accessed 19 December 2018.

⁴ @ra2y3aam. Facebook.com, 7 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/ra2y3aam/videos/vb.1652954831678038/325906898246074/> Last accessed 19 December 2018; @nagah.boulis Facebook.com, 14 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10217863377196343> Last accessed 19 December 2018.

⁵ @AlaaAswany. Twitter.com 7 December 2018. Available at <https://twitter.com/AlaaAswany/status/1071062586987343872> Last accessed 19 December 2018.

⁶ Nader Shukry, "Killer of two Minya Copts charged with premeditated murder", *Watani*, December 17 2018. Available at <http://en.wataninet.com/coptic-affairs-coptic-affairs/coptic-affairs/killer-of-two-minya-copts-charged-with-premeditated-murder/27098/>. Last accessed 19 December 2018

⁷ #عايزين_البابا_يصلي_قداش_العید_في_المنيا

⁸ @taranemcom. Facebook.com, 13 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/taranemcom/posts/591922437905726> Last accessed 19 December 2018.

⁹ #تكلّموا_قبل_أن_تتكلّم_السما

¹⁰ @Nashaat.Nasr. Facebook.com, 14-19 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/Nashaat.Nasr/posts/2152457451444179> Last accessed 19 December 2018;

#عايزين_البابا_يصلي_قداش_العید_في_المنيا

¹¹ @dmc. Youtube.com, 17 December 2018. Available at <https://www.youtube.com/watch?v=YQQU1b16omw> Last accessed 19 December 2018.

¹² @coptstoday. Facebook.com, 18 December 2018. Available at <https://www.facebook.com/coptstoday/posts/2311667662241882> Last accessed 19 December 2018.

¹³ "Osman Kavala tutuklandı", *Hürriyet*, November 11, 2017, Available at <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-osman-kavala-tutuklandi-40629587> Last accessed 16 December 2018.

¹⁴ "Anadolu Kültür operasyonu: Prof. Dr. Turgut Tarhanlı ve Prof. Betül Tanbay dahil 8 kişi serbest bırakıldı", *BBC Türkçe*, November 17, 2018, Available at <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46246418> Last accessed 16 December 2018.

¹⁵ @hersey_fl, Twitter.com, December 3, 2018. Available at: https://twitter.com/hersey_fl/status/1069862374033760256 Last accessed 16 December 2018.

-
- ¹⁶ @sebelibelkis, Twitter.com, April 19, 2017. Available at: <https://twitter.com/sebelibelkis/status/854688322496712705> Last accessed 16 December 2018.
- ¹⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Kavala'nın arkasında Macar Yahudi'si Soros var", *Şalom*, November 21ö 2018, <http://www.salom.com.tr/haber-108792-cumhurbaskani-erdogan-kavalanin-arkasinda-macar-yahudisi-soros-var.html> Last accessed 16 December 2018.
- ¹⁸ Memet Ali Alabora'ya tutuklama kararı, *CNN Türk*, December 11, 2018 <https://www.cnnturk.com/turkiye/memet-ali-alaboraya-tutuklama-karari> Last accessed 16 December 2018.
- ¹⁹ "Turkey issues arrest warrant for Can Dündar as Gezi protests investigation expands", *Ahval News*, December 5, 2018. Available at: <https://ahvalnews.com/gezi-protests/turkey-issues-arrest-warrant-can-dundar-gezi-protests-investigation-expands> Last accessed 16 December 2018.
- ²⁰ "Son dakika... Can Dündar hakkında yakalama kararı", *Hürriyet*, December 5, 2018. Available at: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-can-dundar-hakkinda-yakalama-karari-41042177> Last accessed 16 December 2018.
- ²¹ @GaroPaylan, Twitter.com, November 21, 2018. Available at: <https://twitter.com/GaroPaylan/status/1065277921269555200> Last accessed 16 December 2018.
- ²² #Endişeliyiz
- ²³ #ÇapulcularFransaya
- ²⁴ @yusufkorkmaz58, Twitter.com, December 11, 2018. <https://twitter.com/yusufkorkmaz58/status/1072516911269842949> Last accessed 16 December 2018.
- ²⁵ "Erdoğan: Umarım Paris'te 'Zulüm 1789'da başladı' yazıları görmeyiz", *Milliyet*, December 8, 2018. Available at: <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-dan-onemli-siyaset-2791803/> Last accessed 16 December 2018.
- ²⁶ "Erdoğan'dan 'Sarı Yelekliler' eleştirisi: Avrupa demokrasi dersinden sınıfta kaldı", *BBC Türkçe*, December 8, 2018. Available at: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46493634> Last accessed 16 December 2018.
- ²⁷ "Son dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 'sokağa davet' tepkisi", *Habertürk*, December 16, 2018. Available at: <https://www.haberturk.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-dan-aciklamalar-2262982> Last accessed 16 December 2018.
- ²⁸ @flymet_, Twitter.com, December 21, 2018. Available at: https://twitter.com/flymet_/status/1076196459496771586 Last accessed 16 December 2018.
- ²⁹ "Internet Bot", *Technopedia*. Available at: <https://www.techopedia.com/definition/24063/internet-bot> Last accessed 18 December 2018.
- ³⁰ See for example: Elias Groll, "The Kingdom' s Hackers and Bots", *Foreign Policy*, 19 October 2018. Available at: <https://foreignpolicy.com/2018/10/19/the-kingdoms-hackers-and-bots-saudi-dissident-khashoggi/> Last accessed 18 December 2018.
- ³¹ "Saudi bots use 'hashtag poisoning' to spread propaganda", *The Peninsula*, 5 February 2018. Available at: <https://www.thepeninsulaqatar.com/article/05/02/2018/Saudi-bots-use-%E2%80%98hashtag-poisoning%E2%80%99-to-spread-propaganda> Last accessed 18 December 2018.
- ³² Katie Benner, Mark Mazzetti, Ben Hubbard and Mike Isaac, "Saudis' Image Makers: A Troll Army and a Twitter Insider", *The New York Times*, 20 October 2018. Available at: <https://www.nytimes.com/2018/10/20/us/politics/saudi-image-campaign-twitter.html> Last accessed 18 December 2018.
- ³³ @m3takl, Twitter.com. Available at: <https://twitter.com/m3takl?lang=en> Last accessed 18 December 2018.
- ³⁴ @nayfcon, Twitter.com. Available at: <https://twitter.com/nayfcon?lang=en> Last accessed 18 December 2018.